

Ako izdavači ne budu hteli, Sajma knjiga neće biti, reče onomad pisac Dušan Kovačević, predsednik Odbora Beogradskog sajma knjiga. I tako bi! Izdavači jednoglasno odlučili da ne postoje odgovarajući uslovi da najveća književna manifestacija u Srbiji, 65. po redu, koja ima i međunarodni karakter, bude održana krajem ovog meseca, od 24 do 31. oktobra.

Od frapantno nonšalantne Kovačevićeve izjave "Mož da bidne, ne mora da znači" od pre nekoliko meseci, kada su počeli razgovori o datumu Sajma knjiga u 2021. u uslovima pandemije kovida-19, došli smo do pomalo rezignirano pomirljive "ako izdavači ne budu hteli...", što potvrđuje utisak da je odgovornost prebačena na izdavače, a abolirani su oni koji su zakonski zaduženi da brinu o zdravlju nacije i proceni posledica manifestacije na kojoj se svake godine u halama Beogradskog sajma dnevno tiskalo nekoliko desetina hiljada ljudi!

A PROPUSNICE: U pregovaranju oko održavanja Sajma knjiga u oktobru izdavači su blagovremeno tražili da se odluka Odbora donese najkasnije do 1. oktobra, a da Krizni štab objavi svoju preporuku. Odluka Odbora kasnila je sedam dana, a Krizni štab, koji se zbog gotovo morbidno zastrašujuće političke oportuniteti i inače jedva oglašavao iako smo već dugo pri vrhu liste u svetu najzaraženijih zemalja, nije se ni izjasnio. O onome što bi probudilo neki optimizam, a to su covid-propusnice, od Kriznog štaba ni abera. U takvoj situaciji izdavači su se, na svoju štetu, odrekli prihoda mada je pitanje koliko bi od te zarade i ostalo kada bi Beogradskom sajmu isplatili zakup štandova.

Vladislav Bajac, glavni urednik i direktor izdavačke kuće Geopoe-tika, povodom otkazivanja sajma objašnjava da su oba udruženja izdavača Srbije i grupacija vaninstitucionalnih izdavača zajednički doneli nesumnjivo najbolju moguću odluku. Podvlačeći da su izdavači najvlasniji da odluče o tako nečem

Izdavači u uloz

Nije razumno održavati masovne događaje u zatvorenom prostoru u vreme pandemije, pa je suvišna i rasprava da li je moguće ono što nije razumno i odgovorno. Izdavači jedini podnose ekonomski rizik Sajma knjiga, dok bi epidemiološki rizik delili sa svima ostalima

Piše: **Andelka Cvijić**

kao doslovni posrednici između autora i čitalaca i da su, uz svu svest o sopstvenoj odgovornosti prema zdravlju posetilaca sajma, ali i svojih zaposlenih, postupili odgovorno i zdravorazumski, Bajac dodaje:

"Moj najvažniji razlog za ovu odluku bila je svest o razlici između ove manifestacije u odnosu na druge gradske s kojima se najčešće poredi: Fest, Bitef, Bemus... Naime, u pozorištima i bioskopima poštuju se stroge mere i, što je najvažnije – uspevaju. Ali zgovornici održavanja Sajma knjiga u kontekstu pandemije nisu uzimali u obzir činjenicu da se sajam zbiva 12 sati dnevno nedelju dana, pa i više, pod kupolama, u zatvorenom prostoru, uz stotinu/e hiljada posetilaca! Takav broj, pa i da je dvostruko manji, neuporedivo je veći od ukupnog broja posetilaca drugih kulturnih manifestacija. Smatrali smo da sa takvim brojevima nikakve mere predostrožnosti i prekomponovanje broja posetilaca u nekoj vremenskoj mernoj jedinici ne mogu da obezbede sigurno nezaražavanje. A da 'vabe' ljude nečim besplatnim ili nameću uslove pod kojima bi mogli da

Žarko Čigoja:
**Dvogodišnja
pandemijska
kriza je
početak
kraja Sajma
knjiga na
dosadašnji
način**

uđu na Sajam, izdavačima nije padalo na pamet."

PARADOKS: Kao tek nedavno novoizabrani član Odbora Sajma knjiga i predstavnik Udruženja profesionalnih izdavača Srbije (UPIS), Bajac je prisustvovao izvesnom broju sednica pokušavajući da, kako kaže, približi stavove preduzeća Bgd. sajam, rukovodstva grada (Sekretarijat za kulturu) i izdavačkih kuća na zajedničkom poslu. Zašto?

"Ispostavilo se, osim neshvatljive situacije da u Odboru već godina-ma nema nijednog predstavnika izdavača (!), da ove institucije nedovoljno poznaju probleme onih drugih, a ponekad kao da nisu svesne paradoksa u kojem smo se svi našli: da održimo Sajam knjiga sa što više posetilaca, što mu je od osnivanja jedna od osnovnih, razumljivih namera, a da u ovim iz-

ri Kriznog štaba

FOTO: BETA

menjenim uslovima priželjkujemo da ih ne dođe previše, tj. mnogo! Takav apsurd zove se Nemoguća misija. Bez obzira na dobru volju apsolutno svih u ovom Odboru, a uz neminovne razlike u pojedinim pitanjima, razum je prevladao, a ne samo to što bez izdavača nema ni Sajma knjiga”, zaključuje Bajac.

Odbor Sajma knjiga u Saopštenju od 7. oktobra navodi da su Grad, uprava Sajma i Odbor spremni da se Sajam knjiga održi u postojećim epidemijskim uslovima – uz posetu vakcinisanih i s negativnim testom i obezbedi besplatan ulaz za one koji bi prvu vakcinu primili tokom Sajma kao vid podrške imunizaciji i uspehu manifestacije, kao i da dotira 50 odsto troška izlagačkog prostora. Autori Saopštenja su ignorisali Naredbu o zabrani okupljanja na javnim mestima u zatvorenom i otvorenom prostoru, objavljenu u Službenom glasniku RS (broj

60/2021 od 16.06. 2021), u kojoj piše da se, radi sprečavanja širenja zarazne bolesti covid-19, zabranjuje javna okupljanja na celoj teritoriji Republike Srbije na javnim mestima u zatvorenom i na otvorenom prostoru, a da, kada se istovremeno okuplja više od 500 lica, rastojanje između prisutnih lica mora biti najmanje dva metra. Više od 500 lica može se okupiti, dalje se kaže, ako se za to okupljanje prethodno pribavi dozvola Kriznog štaba...

Koji je beznadežno gluv. I nem.

GUNGULA BEZ KONTROLE:

Ali, iako je teško pojmiti, hajde da zamislimo kako bi dolazak čitaoca na Sajam knjiga izgledao: stajao bi u redu od njih nekoliko stotina (hiljada), uz neostvarivo rastojanje od dva metra, da bi se testirao (valjda?) na ulazu u Sajam, ukoliko prethodno, u kilometarskom redu, nije uradio test u domu zdravlja.

U opštoj gunguli čitaoci koji nisu vakcinisani, a žele, odlazili bi u halu gde bi primili prvu dozu vakcine; njihovoj sreći ne bi bilo kraja jer bi dobili besplatnu ulaznicu za Sajam knjiga, a onda bi se gurali uz štandove izdavača gde bi zaposleni svakog drugog dana morali da rade test na virus. Scene za nezaborav, a možda i za novu dramu akademika Kovačevića.

Glasajući protiv održavanja ovogodišnjeg Sajma knjiga izdavači su bili jedinstveni u odgovornom ponašanju, što potvrđuje i Vladislav Bajac: “Smatram da je u ovoj podeljenoj Srbiji po osnovu skoro svake oblasti i teme, važno postignuće što su se, de fakto, tri udruženja izdavača, uključiv i Udruženje izdavača udžbenika, i jedna grupacija po najvažnijim pitanjima usaglašavali ove godine konstantno, u različitim oblicima i načinima. To jedinstvo esnafa, pored očuvanja zdravlja svih, najveći je kolateralni uspeh naše profesije.”

O jedinstvu svih izdavača govori i Zoran Hamović, direktor izdavačke kuće Clio i predsednik Udruženja profesionalnih izdavača Srbije, ističući da su udruženi izdavači još u julu argumentovano odbacili ideju Odbora sajma knjiga i Gradske uprave da se Sajam knjiga održi u septembru.

“Sa dozom opreza ostavljena je mogućnost organizacije sajma u uobičajenom terminu krajem oktobra. Postignut je dogovor između izdavačkih asocijacija, Odbora sajma knjiga i gradske uprave da se preduzmu sve organizacione radnje za realizaciju manifestacije, ali da se prati situacija i konačna odluka donese 1. oktobra na osnovu epidemiološke situacije. Budući da su brojevi preminulih i hospitalizovanih dosegli alarmantni nivo u oktobru, nije preostalo ništa drugo nego da se uvaži prethodni dogovor i sajam ne organizuje. Zahtevajući da se otkáže ovogodišnji događaj izdavači su pokazali svoju odgovornost za sve zaposlene i posetioce sajma”, kaže Hamović.

Hamović napominje da su uprava Beogradskog sajma, Odbor Beogradskog sajma knjiga i grad Beograd učinili sve da se Sajam knjiga, zarad kontinuiteta i značaja

na kulturnoj mapi Srbije i regiona, održi i u postojećim epidemijskim uslovima: "Ali treba imati u vidu i da tako izražena dobra volja i teorijski dobra rešenja imaju i svoje ekonomsko naličje koje postavlja pitanje smisla sajamskog nastupa svakog izdavača u tako obezbeđenim uslovima."

LOGIČNO OTKAZIVANJE: Žarko Čigoja, predstavnik grupacije vaninstitucionalnih izdavača i direktor Čigoja štampe, misli da je dvogodišnja pandemijska kriza početak kraja Sajma knjiga na dosadašnji način, da je sadašnje otkazivanje sasvim logično – razumno rešenje i da je sigurno da bi održavanje Sajma doprinelo zaražavanju i posetilaca i radnika na Sajmu knjiga. Procenjujući da bi u ovim uslovima Sajam imao veoma mali broj posetilaca, Čigoja misli "da je vreme da u prvi plan istaknemo ekonomske kriterijume".

"Na Sajam se ide da bi se, između ostalog, 'napravio posao', a to bi ovog puta bilo nemoguće. Izdavačima je u ovom slučaju partner Sajam, koji protežira svoje cene prostora, ulaznica, parkinga... sav prihod odlazi Sajmu – izdavači i knjižari po odbitku troškova mogu da računaju na zaradu samo od prodaje knjiga. To je, dakle, ekonomska mapa održavanja Sajma. U svakom slučaju, neophodna je rekonstrukcija tih relacija.

Od same odluke o neodržavanju, za mene je mnogo važnije da se izdavačka 'branša' udružila čim je počela pandemija. Oba udruženja i nezavisni izdavači pokazali su visok nivo profesionalizma i društvene odgovornosti i brige prema čitaocima i zaposlenima. U ovim vremenima to je veliki korak u profesionalnom smislu. Nemoguće je očekivati da izdavači uvek snose sve troškove, kao i publika. Jednostavno, svaki sajam mora da opravda ekonomska iščekivanja učesnika. Bez toga, bez ekonomskog interesa, jednostavno nema razloga da se učestvuje. Grad je poslednjih 16 godina 'držao stranu' Sajmu, bez mogućnosti da izdavači učestvuju u donošenju odluka. Sve do ove godine, kad smo se izborili za tri člana predstavnika izdavača u Odboru sajma. Da kažemo da

FOTO: DURAD ŠIMIĆ

Zoran Hamović:
Izražena dobra volja i teorijski dobra rešenja imaju i svoje ekonomsko naličje, koje postavlja pitanje smisla sajamskog nastupa

ta situacija nešto menja način rada Odbora. To jeste činjenica, ali ne još uvek dovoljna", kaže Čigoja, uveren da kulturološki, društveni i drugi argumenti nisu dostatan razlog da izdavači u ovim vremenima podrže i uvećaju gubitke koje već imaju, a da bi Sajam knjiga morao da se vrati pod ingerencije Ministarstva kulture.

Petar V. Arbutina, izvršni direktor Sektora za izdavanje knjiga i leksikografskih izdanja Službenog glasnika, primećuje da Sajam knjiga treba posmatrati u širem smislu, a ne samo kao tezgu na kojoj se prikazuju i prodaju knjige ili kao prostor koji zakupljujete da biste postavili svoju tezgu iako se poslednjih nekoliko decenija sve uglavnom svodilo na tu jednostavnu kupoprodajnu relaciju, koja je od "praznika pisane reči" stvorila "outlet" knjiga i jeftinih ideja senza-

cionalizma, tumačenih na balkanski način.

"Neminovno je da se onda, kako to ovde obično i biva, sva priča održavanja Sajma knjiga u promenjenim okolnostima svede na materijalnu kvantifikaciju jedne posustale ideje. Kao i uvek dosad, o svim važnim događajima i procesima pričamo onda kada dugogodišnji procesi kulminiraju i kada se problemi iz prostora zajedničkog rešavanja izmeste u prostor sukoba interesa. Najveći i najugledniji sajam knjiga na svetu, Frankfurtski sajam, pravi godišnje gubitke više od deset miliona evra, ali sve to nadoknadi pokrajina Hesen, odnosno privrednici i ugostitelji jer su sajamske manifestacije nešto od čega ima korist čitav grad i pokrajina. Nadam se da je to neko i ovde primetio", kaže Arbutina

Bez obzira na to što se ovogodišnji sajam knjiga ipak neće održati, dobro je da smo bar došli do prostora zajedničke odgovornosti izvan projekcija krivice koje obično završavaju u "nekom drugom", dodaje on.

"Izdavači su napokon ušli u sistem putem svojih delegata u Odboru sajma knjiga, pa mogu da odlučuju o stvarima koje ih se neposredno tiču. To je način da se odluke donose na osnovu sučeljavanja stavova i mišljenja, a ne da se pred izdavače izlazi sa gotovim rešenjima, kao sa 'katil fermanima' koji ne trpe kritiku ili drugačije mišljenje. Mislim da je pandemijska situacija pokazala da je važan i neophodan pluralizam mišljenja, ali i odgovornosti. Možda je vreme da shvatimo da, bez obzira na razne oblike koristi, svi mi imamo zajednički interes. Dakle, niko ne dovodi u pitanje dobru volju Grada da pomogne izdavačima, niko ne sumnja da bi organizatori učinili sve da poseta sajmu bude bezbedna, ali svi treba da razumeju da izdavači ne žele, pre svega, da dovedu u opasnost svoje zaposlene i posetioce štandova. Možda pitanje treba postaviti i ovako: Ko bi bio odgovoran ako bi se neko od zaposlenih i posetilaca zarazio, proširio virus među kolegama ili posetiocima ili, daleko bilo, umro? Sve ovo nam se dešava veoma dugo, i nama

Apel Gojka Božovića

FOTO: DURAD ŠIMIĆ

"Ne možemo se ponašati kao da se ništa ne događa oko nas. Ne možemo se ponašati ni posle dvogodišnjeg pogrešnog pristupa pitanju Sajma knjiga kao da se ništa nije dogodilo. Ovo mora biti ozbiljno iskustvo za sve

koji su neposredno vezani za Sajam knjiga: za Beogradski sajam i grad Beograd, za Odbor Sajma knjiga, napokon, ali nipošto na poslednjem mestu, za same izdavače koji su pokazali preteranu strpljivost u odnosu na gromoglasne najave Sajma knjiga u okolnostima kada se dnevno zaražavaju hiljade, a umiru desetine ljudi. Arhipelag je upravo iz tih razloga još u avgustu rekao da se neće prijaviti i da neće učestvovati na Sajmu knjiga: smatrali smo da smo tako odgovorni i prema Sajmu knjiga i prema čitaocima. Sajam knjiga nije otkazan zbog izdavača, ali jeste bio zakazan zbog pogrešnih računica", kaže Gojko Božović.

i celom svetu, da bismo sada mogli da razgovaramo o više ili manje bezbednim varijantama. Nema pune bezbednosti i nema razloga da u ime bilo kakvog optimizma, pa bio on vezan i za knjigu, preuzimamo kolektivni rizik za zdravlje ljudi. Dovoljno je što su neki od nas izdavača odgovorni za njihovo duhovno zdravlje, pa ih bar ne inficiraju lošim knjigama i kretenskim sadržajima istih tih štiva”, objašnjava Arbutina.

▲
Vladislav Bajac

Stvari treba postaviti racionalno i nedvosmisleno, kaže on.

“Model po kojem Sajam knjiga funkcioniše već decenijama moguć je u koliko-toliko redovnim okolnostima, dok se on u kriznim vremenima, a pandemija je jedna od najtežih kriza čak i u našem iskustvu toliko bogatom krizama, pokazuje kao nemoguć i neodrživ. Premda oglašen i u javnosti prepoznat kao kulturna manifestacija, Sajam knjiga funkcioniše na biznis modelu u kojem izvršni organizator (Beogradski sajam) iznajmljuje prostor izdavačima i drugim poslovnim učesnicima Sajma knjiga. Suština ipak nije u prostoru već u posetiocima: prostor ima smisla samo ako se može očekivati veliki

SUVIŠNA RASPRAVA: Gojko Božović, direktor i glavni urednik Arhipelaga, smatra da već drugu godinu zaredom srpsku kulturnu, pa čak i širu javnost potresa drama da li će biti Sajma knjiga: “Mesecima se vode žustre rasprave i troše snage. Umesto da se govori o knjigama, o čemu se u javnosti govori malo i uzgredno, rasprava o Sajmu knjiga postaje sama sebi svrha o kojoj se mnogo govori. To je veštačka drama, bez pravog sadržaja. Sasvim je jasno da nije razumno održavati masovne događaje u zatvorenom prostoru u vreme pandemije, pa je samim tim suvišna i rasprava da li je moguće ono što nije razumno i odgovorno.”

broj posetilaca. U redovnim prilikama broj posetilaca varira od godine do godine, ali je bio dovoljan da Sajam knjiga, koji je poslednjih godina više ličio na veliku knjižaru nego na međunarodnu sajamsku manifestaciju, bude privlačan i podsticajan za izdavače. Pandemija je udarila u same osnove tog sajamskog modela. Ako je broj posetilaca veliki, onda Sajam knjiga predstavlja epidemiološki rizik za sve – za posetioce, učesnike i organizatore”, kaže Božović.

Ako bi pak broj posetilaca bio mali zbog uticaja pandemije i straha od mogućih posledica, onda bi Sajam knjiga predstavljao ekonomski rizik za izdavače, dodaje.

“Izdavači, dakle, jedini podnose ekonomski rizik Sajma knjiga, dok bi epidemiološki rizik delili sa svima ostalima. Čovek ne mora da bude epidemiolog da bi znao da je masovan skup u zatvorenom sajamskom prostoru u vreme pandemije rizičan i neodgovoran događaj. Otuda je rasprava oko Sajma knjiga u suštini veštačka drama. Svi znaju da Sajam knjiga dok traje pandemija u obliku kakav znamo nije moguć, ali se i dalje najveći broj zainteresovanih učesnika pravi da se do poslednjeg atoma snage bori da bude Sajma knjiga. Sve što su organizatori i prijavljeni učesnici Sajma knjiga saznali u prvoj nedelji oktobra, kada je zvanično otkazan Sajam knjiga, znali su i pre dva meseca, kada je ovogodišnje izdanje veštačke drame dobilo naročito ubrzanje. Sve to je, međutim, rđava usluga Sajmu knjiga i njegovoj budućnosti. Sajam knjiga je važan i potreban instrument kulturne politike, omiljen i posećen događaj. Kao takav, ne bi smeo biti natrunjen nerealnim idejama, neodgovornim projekcijama i organizacionim proizvoljnostima”, objašnjava Gojko Božović.

Treba se spremati za dan posle, a taj dan će doći pre ako budemo odgovorni, uveren je on. ☞

Napomena

Tekst je deo projekta “Kultura u raljama koronavirusa”, koji se sufinansira sredstvima Republike Srbije, Ministarstva kulture i informisanja. Stavovi izneti u medijskom sadržaju nisu nužno stavovi organa koji sufinansira projekat.

Bora Babić: Najviše gube izdavači i ljubitelji knjiga

Glavna urednica i direktorka Akademske knjige Bora Babić smatra da su najveći gubitnici zbog neodržavanja Sajma knjiga ljubitelji knjige i izdavači. Izdavači su se pripremali cele godine kao da će Sajma biti, objavljeno je mnogo knjiga domaćih i stranih autora. “Veliku nadu da će ove godine moći da bude održan Sajam knjiga ulivala nam je vakcinacija stanovništva, očekivali smo masovni odziv građana, nažalost, to se nije dogodilo. Ove jeseni ponovila se skoro identična prošlogodišnja epidemiološka slika u Srbiji, čak se povećala prenosivost novog soja virusa. Krizni štab nije preduzeo

nikakve mere za sprečavanje širenja virusa, sve je prepušteno ličnoj odgovornosti pojedinca. Do Sajma je bilo ostalo manje od 20 dana kad su Udruženje profesionalnih izdavača Srbije, Udruženje izdavača i knjižara Srbije i nezavisni izdavači jednoglasno odlučili da ove godine ne postoje uslovi za njegovo održavanje. Ta odluka je, s jedne strane, bila neprijatna za same donosiocce, pisce i čitaocce, ali sa druge strane tim činom izdavači su pokazali ogromnu samosvest, društvenu odgovornost i etičnost. Doneli su odluku koja je kompatibilna s njihovim pozivom. Na prvom mestu je bila svest o tome da će se neodržavanjem Sajma sprečiti zaražavanje više hiljada ljudi, neposredno i posredno. Na neki način izdavači su preuzeli ulogu Kriznog štaba i ja se nadam da će ovaj moralni čin udruženja izdavača biti upamćen.”

Bora Babić napominje da je na društvenim mrežama pročitala da neki ljudi odluku izdavača nazivaju opstrukcijom. “To nije tačno, izdavači su i najveći gubitnici. Pitam se kako neko može pomisliti da izdavači opstruišu događaj? Sajam knjiga u Beogradu veoma je neodgovorno porediti sa sličnim manifestacijama u zemlji i regionu koje se održavaju u zatvorenom prostoru jer one imaju daleko manji broj posetilaca. Neko će kazati da se u isto vreme održava Frankfurtski sajam knjiga. Da, ali pre toga moramo uporediti epidemiološku sliku u Nemačkoj i Srbiji. Srbija je trenutno druga država, posle Rumunije, po broju zaraženih u odnosu na broj stanovnika.”